

KOLTANSAAME

Ooumažvuõiggâdвуõđ
ko'llje juõ'kkaid,
še juõ'kk pärnna.

Päärna liâ vuâlla 18-ekksa.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI

Toobdak-a päärnai vuõiggâdвуõđid?

Mâi'd ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suåppmõš miârkkšââvv?

Õhttõõvvâm meerkââ'dd (ÕM) lij raajjâm suåppmõõžž pärnai vuõiggâdvuõdin ee'kken 1989. Lää'ddjânnmest takaisuåppmõš pue'di viõ'kke ee'kken 1991. Miålggâd puk maai'lm valdia liâ suåppmõõžžâst mie'ldd. Lää'ddjânnam valdia ålgg ra'ddjed tõ'st, što suåppmõõžž ää'sš teåuddje pärnai jie'llmest. Lää'ddjânnam valdia ålgg teådted pärna vuõiggâdvuõdin nu'tt tiuddâkksaid gu pärnaid. Valdia ålgg raportâ'stted ÕM:a mie'rropoddân, mä'htt pärnai vuõiggâdvuõtt da pue'rjie'llem liâ ooudâsvikkum.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ ärvvlâtt da ooudâsveekk pärnai vuõiggâdvuõdi teåuddjummuž Lää'ddjânnmest. Ee'ttik-kâ'dd lij peerštam pä'rnnä'sšvä'lddnee'kk koontâr ee'kken 2005.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ...

- vâldd see'lv pärnai miõllââ'nimest da maainast tõin tiuddâkksaid.
- čiõlggad, mä'htt pärna vuei'tte da mä'htt sij vuõiggâdvuõđ teåuddje
- teåđat pärnaid da tiuâkksaid pärnai vuõiggâdvuõdin.
- vaikkat ve'rğğnee'kkid, što pärnai ää'sš le'čče pue'rben.
- tue'jjad õhtsažtuâjj pä'rnnvuu'd tuåimmjee'jivui'm.

”Pärnaž õõlgçi šõddâd piårrest leklvažvuõđ, räå'kkesvuõđ da fi'ttjemvuõđ pirrõõzzâst.”

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suåppmõš

Puk pärna liâ õõutverddsa

Pärna le'be suu puärraz ââ'kk, le'skķeu'nn, ķiõll, jållmõš, åskldõk, vâå'kk le'be panntiõrvâsvuõtt ij vaikkat pärnai vuõiggâdvuõdid. Ni ķeån ij vuåžž čârsted le'be ķeeu'seed.

Pärnast lij vuõiggâdvuõtt pue'rr jie'llma

Pärnaž vuåžž lee'd jii'jjesnallšem. Puärraz â'lğğe staaanad pärnai vuei'tlvažvuõdid šõddâd da ooddned räåuhast ooddees mie'ldd.

Tiuddâkksaid ålgg se'lvted, mâi'd pärna aa'sšin jo'rdde

Tiuddâkksa â'lğğe kõõččâd da kuvddled pärna vuåinlmid da vä'ldded tõid tuõđâst. Pärnaid fe'rttai u'vdded vuei'tlvažvuõtt vaikkted jii'jjes a'rğğe.

Pärna oudd ålgg piijjâd vuõss-sâå'jjen, gu rä'jje pärnai kuõskki tu'mmstõõggid

Puärraz da ve'rğğnee'kk fe'rttje pâi smiõttâd, mä'htt sij tu'mmstõõgg vaikkte pärnaid. Tiuddâkksa â'lğğe ooccâd rä'tkķummuž, kook liâ pärnai pue'rren. Pärnaid ålgg vuåđdeed tu'mmstõõgg fi'ttjemnalla.

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi takaisuappmõõžžâst lie õhttsõ'žze 54 päi'kked. Täk liâ ää'sš, koin valdia da koo'ddi tu'mmjeei di puk tiuddâkksa â'lğge ââ'nned huõl. Tä'st ceä'lkke suappmõõžžid vuänkânji.

1. Juõ'kkkaž vuâlla 18-ekksaž lij pärnaž.
2. Ooumažvuõiggâdvuõd ko'le juõ'kk pärnže õõutverddsânji. Pärna ij vuäžž čârsted ni mõõn ää'sš mäainast.
3. Tiuddâkksa rä'jje määngaid pärnai jie'llma vaikkteei tu'mmstõõggid. Sij fe'rttje pâi čiolggeed, mii lij pärna mäainast pue'rmõs.
4. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što tät suappmõš teauddai pärnai jie'llmest. Pärnaid ko'le puk tän suappmõ'sše kee'rjtum vuõiggâdvuõd.
5. Puärrsin lij vuõiggâdvuõtt da õõlgtemvuõtt vuä'ppsted da o'hjjeed pärna ââ'nned tän suappmõ'sše kerjjuum vuõiggâdvuõdid. Valdia âlgg ci'sttjed tän puärrsi vuõiggâdvuõd.
6. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'llma. Valdia fe'rttai staanâd, što pärna vuäžža šõddâd da ouddned nu'tt šiõgg vue'jjin gu lij määžna.
7. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad nõmm šõddâm siätt. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad šõddâmjännam da lee'd tõn meerlaž.

Pärnast lij vuõiggâdvuõtt tobddâd suu puärrsid da lee'd suännai peämmast jõs määžna.

8. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt seeilted jiijjâs nõõmes da meerlažvuõdes, de kõskkvuõd ruâdeez, ij'ka tõid vuäžž seäkkned lää'jjtee'men.
9. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled puärseezvui'm, jõs suâna pâ'stte ra'ddjed pärnast. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned õhttvuõtt puärseez,tâ'l gu son ij jeälešt puärseezvui'm. Õhttvuõd âânnmõõžž puärrsid vuei'tte ke'ldded, jõs õhttvuõdâânnmõš pä'rttad pärna.
10. Mâtmešt pärnaž da suu puärraz vuäi'tte jouddâd jee'res jânnmid. Tâ'l valdia fe'rttai maaccted si'jjid kuei'meez ârra nu'tt jâttlânji ko määžna.
11. Valdia fe'rttai cõggâd tõn, što puärraz jâä'dte pärnaid lää'vtää valdiast nobba.
12. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt sârnnad suu vuäinalm aa'sšin, kook kue'skke suu jiijjâz. Puärraz fe'rttje čiolggeed pärnai vuäinalm ouddâl gu sij rä'jje pärna kuõskki tu'mmstõõggid. Pärnai vuäinalm âlgg vâ'ldded lokku tu'mmstõõggin suu âä'kkes da sõddâmää'zzes miâldlen. Tiuddâkksa fe'rttje vuâddâ'tted tu'mmstõõggid pärnže nu'tt, što son fi'ttai tõid.

13. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt sârnnad suu vuäinalm da ceä'lkked vuäinlmes järnsid. Vuäinlmin ij vuäžž kuuitâg neu'rrted jee'res oummid.

14. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ju'rddem-, kââm- da âskldõkpäädvuõtte. Puärrsi pärnže u'vddem o'hjjummuš tän vuõiggâdvuõd ââ'nnmest âlgg ci'sttjed.

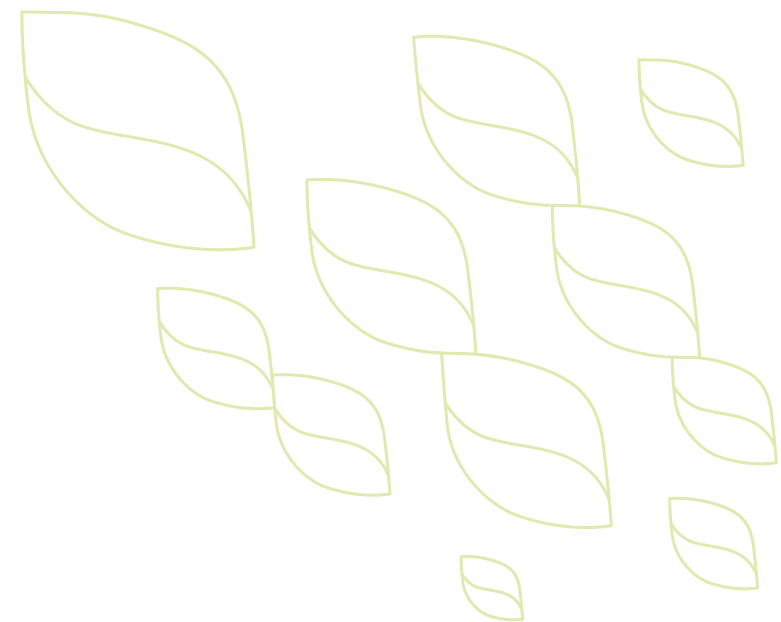
15. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt kuullâd õhttõõzzid da jie'lled to'ben. Päärnain lij vuõiggâdvuõtt noorõõttâd rääuhnallšee'men.
16. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jiõõõllsažvuõ'tte, piârrija, dooma le'be kee'rvjaaitõ'sse ij vuäžž seäkkned miõllvä'lddsen le'be lää'jjtee'men.
17. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad teâd da seu'rrjed teâdtemneävvaaid määngpeällsânji. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna teâdast, kää'tt pä'rttad suu.

18. Päärna puärrsin lij õõutsââ'jest vasttõsvuõtt päärna peämmast da huõl ââ'nnmest. Sij â'lğge tuåimnad päärna pue'rren. Valdia da kää'ddi fe'rttai staanâd puärrsid da päärna jee'res peämmjid tän tuâjast.
19. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna juõ'kknallšem neeu'rtummšest da hue'neld ââ'nnmest. Päärna ij vuäžž çuõžžted ni mä'htt. Ij ni kii vuäžž ââ'nned päärna huõlte'mesvuõdin le'be äu'kktõõllâd.
20. Gu päärnaž ij vuei't jeälsted puärrseezvui'm, su'st lij vuõiggâdvuõtt spesiaal'laž sue'jjummša da staa'ne. Son vuäi't tâ'l jälsted ouddmiârkkân nuu'bb piârriest le'be päärnaisue'jjeemstroi'ttlest. Päärnaž vuäitt mä'cced puärrseez ärra, jõs tõt lij päärnže pue'rren. Päärna jâlstemsââ'jj da doom vaaitummuž määng vuâra âlgg veä'litted.
21. Jõs päärna puärraz jä'mme le'be jiâ pââ'st ra'ddjed su'st, da valdia seänn adoptia, vuäi't päärnaž vuäžžad põõššinalla odd piârri adoptia vie'kkîn. Päärna pue'rrvuõtt âlgg lee'd adoptiast rä'tkkeei.
22. Nuu'bb jânnmest pääkklössân maddu puättam päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad taarbčem huõlâânnmõš.
23. Lää'mes päärna fe'rttai vuäžžad hääid da vie'kk. Mii ooudâsveekk suu ooumažärvv, jii'jjesna'ddjemvuõd da vuässõõttmõõžž õhttsõõzz tuåimmjummsa. Lää'mes päärna âlgg staanâd nu'tt, štõ son vuäi'tt jie'lled škoolâst da staarjõõzzin.
24. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled nu'tt tiõrvân gu lij määžna. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt

vuäžžad hääid da vie'kk, gu son puâccai. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt piässâd dâhttra. Še siõ'me vue'rddi jie'nni tiõrvâsvuõdâst âlgg ââ'nned huõl.

25. Tâ'l gu päärnaž ij vuei't jeälsted jii'jjes puärrsi â'rnn, jee'res piârri fe'rttai hâiddad päärna puârast. Päärnaisuõjjõõzz tuâjjlai âlgg ääi'j kõõskin ta'rkkeed, vuäi't-a päärnaž mä'cced puärrseez ärra.
26. Päärnain da puärrsin lij vuõiggâdvuõtt taarbše'men vuäžžad valdiast vie'kk teä'ğgaa'sšin.
27. Päärnže âlgg staanâd domm, porrmõš da rii'ttjemnalla pihttaz. Valdia da koo'ddid âlgg vie'kkted puärrsid nu'tt, štõ päärnast liâ puk vee'zz pue'rr vue'kk sõddâd da ouddned.

28. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled škool.
Vuâddškooul fe'rttai lee'd mäü'ste'm.
Meärrõõzzi da šõddummuž škoolâst
â'lgge lee'd vuõiggâdvuõttmeâldla. Valdiast
fe'rttai ta'rjjeed samai määngaid päärnaid
vuei'tlvažvuõtt juä'tkked mätt'tõõttmõõžž
mânja vuâddškooul.
29. Škooul fe'rttai ouudeed päärna silttõõzzid.
Tõt fe'rttai ouudeed päärna jie'nnkiõl da
u'vdded teäð päärna jiijjâs da jee'res valdiai
kulttuurin. Škooulâst âlgg mainsted päärnai
da jee'res oummi vuõiggâdvuõðâst. Škooulâst
päärna mättje, mâi'd määngkulttuursazvuõtt,
pirrõssue'jjummuš da sooggbie'li tää'ssärvv
miärkkšâ'vve.
30. Uu'ccbõsä'rttlid le'be algmeeraid
ko'lljeei päärnast lij vuõiggâdvuõtt jiijjâs
kulttuu're da kiõ'lle. Su'st lij vuõiggâdvuõtt
harjjted âskldõõggas õhtna jee'res ä'rttel
vuässõõttjivui'm.
31. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuânjad, siõrrâd da
ââ'nned poodääi'j. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt
tobdstõõttâd čeäppõ'sse da kulttuu're.
32. Päärnast ij vuäžž raajjad nõkam tuâi, kää'tt
pä'rttad suu tiõrvâsvuõð le'be häi'ttai suu
škoouljäättmõõžž.
33. Tiuddâkksa â'lgge suõjjeed päärna
vuei'vtõõvvâmaunnsin.
34. Tiuddâkksa â'lgge suõjjeed päärna
seksuaal'laž stamldõõzzâst. Ij ni kii vuäžž
maazzlâ'stted le'be pääkkted päärna sekssa.
35. Valdiai fe'rttai cõggâd päärnažkaup.
Päärnažkaup miärkkšââvv, što kii-ne suâlad

päärna suu puärrsin da kaaupaš suu nuu'bb
ooumže. Päärnažkaup lij reä'kk.

36. Tiuddâkksa â'lgge suõjjeed päärna
juõ'kknallšem neeu'reld ââ'nnmõõzzâst.
37. Päärna ij vuäžž ranjsted rue'sšjânji le'be
mue'kkeed. Ij ni kii vuäžž oocšed päärna
vuõiggâdvuõðid. Päärna ij vuäžž piijjâd
tormma, ij-ka suu poodâsvuõð vuäžž räa'jted,
gu liâ jee'res väitõsmääin ââ'nnemnalla.. Jõs
päärna kuuitâg tää'vte kidd le'be pleânee, suu
fe'rttai to'ben ââ'nned puârast. Päärnaž ij vuäžž
lee'd tuu'rimest kuu'kk.

38. Päärna ij vuäžž vä'ldded säaldatprizoo've le'be
vainnu. Tiuddâkksa fe'rttje suõjjeed päärnaid
vääinast.
39. Valdia fe'rttai vie'kkted päärna, jõs päärna liâ
âannam puästtad.
40. Hå't päärnaž ij le'čče jää'kkam lää'jj le'be
päärna kaadčâ'tte tõ'st, suu fe'rttai ââ'nned
puârast da vuõiggâdvuõðmeâldlen.
41. Koon-ne valdia lää'kk vuäitt lee'd päärnže
pue'rab gu tät suâppmõš. Tâ'l oummu fe'rttje
jää'kkted jânnam jiijjâs lää'jj.
42. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što puk tõn
aassi teä'tte, mõõk liâ päärna vuõiggâdvuõð.
43. ÕM:i päärna vuõiggâdvuõði komitea vähss,
što valdia jää'kkte tän suâppmõš.
44. –54. Tâk sââ'jj ceä'lkke
tõ'st, mõõn kuu'kk
suâppmõš lij viõggâst
da mä'htt valdia jä'kkte
suâppmõš.

Ceelâi suâppmõš käunnai addrõõzzâst

[https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/
sopsteksti/1991/19910060/19910060_2](https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2)

Tää'rkes sää'n

Õhttõõvvâm Meerkää'dd le'be ÕM haa'lâd rääh ceelâi maai'lme. Tõt vie'kkat juõ'kk jânnam tue'jjeed õhttsažuâjj, što ooumažvuõiggâdvuõđ teauddje'ce. ÕM:i vuässõõtti liâ puk maai'm valdia.

Valdia da kää'dd reä'sše Lää'ddjânnmest kääzzkõõzzid oummid. Lää'ddjânnam meerein a'blkâ'stte valdia. Valdia aa'sšin tu'mmai ee'ttik-kâ'dd. Juõ'kkkaž lă'ddlaž jăalast koonn-ne kää'ddest. Dommkää'dd aa'sšin tu'mmai kâ'ddvă'lddõs.

Ve'rğgne'kķen õõlge tiuddâkksaid, kook lie tuâjast valdiast le'be kää'ddest. Sij tue'jje tuâjj ouddmiârkkân pärnaisuõjjõõzzâst, škooulâst, paa'lsest le'be puõccipõõrtâst.

Päärnažvuu'd tuâimmjeei lie ouddmiârkkân organisaatia da tu'tkķeemstroit'itel, kook oudâsve'kke pärnai aa'sšid. Näkam tuâimmjeei liâ še ve'rğgne'kķ, kook tu'mmje pärnai aa'sšin.

Kääzzkõs miârkkšââvv ouddmiârkkân tōn, što pärnai peä'sse dăhttra, gu sij puâccje. Škooul da pei'vvhâidd lie še pärnai õõlgtum kääzzkõõzz. Kääzzkõõzzid mă'hsse piidtie'ğgin, koid pōõrgas, õhttõõzz da meerla mă'hsse.

Pärnaisuõjjeemstrooi'tel miârkkšââvv pāi'k, ko'st pärnai vuâitt jălsted, gu son ij vuei't jălsted puârseezvui'm. Pärnaisuõjjeemstroit'tlest jălste õõutsââ'jest mągg pärnai.

Sâjjsažpiâr miârkkšââvv nuu'bb piârri, kăâ'tt âann huõl pärnai. Pärnai vuâitt mu'tted sâjjsažpiârja, gu suu jiijjâs puârraz jie vuei't ra'ddjed su'st. Pärnai vuâit mă'cced jiijjâs puârseez ârra, tâ'l gu tōt lij pärnže pue'rren.

Adoptia miârkkšââvv, što pärnai mott pōõššinalla nuu'bb piârja da vuâžž odd puârssid. Pärnai ij teänab mää'cc jiijjâs šâddpuârseez ârra.

Uu'ccbõsă'rttlin õõlge oummid, koi kiõll, kulttuur, âskldõk le'be jee'res jii'jjesnallšemvuõtt ră'ttkai vă'lddnaroodâst. Lää'ddjânnmest kiõllu'ccbõsă'rttlid ko'le ouddmiârkkân romaan-nee'kķ, lăâ'ddjânnamruõccla da sie'vvemkiõllsa de määng jânnmasiirdõõtti. Să'mmla lie uu'ccbõs da algveärlažmeer. Sij liâ Lää'ddjânnam algveärla oummu.

Liâ-a pärnain õõlgtēmvuõđ?

Ooumažvuõiggâdvuõđ ko'le juõ'kkke'ce määinaităă. Juõ'kkka õõlgtēmvuõtt lij ci'sttjed jârri ooumažvuõiggâdvuõdid. Tiuddâkksai õõlgtēmvuõtt lij măt'ted pärnai, măi'd ooumažvuõiggâdvuõđ miârkkšă'vve.

Ouddmiârki:

- Pärnai lij vuõiggâdvuõtt vuâžžad sue'jjummuš ruâššaiviõkkvuõđâst, fââ'steld âannmõžžâst da huõlte'mesvuõđâst. Pärnai ij vuâžž keeu'seed le'be părtteed jârriid ni mă'htt.
- Pärnai lij vuõiggâdvuõtt puu'ttes pirrõ'sse. Pärnai lij še õõlgtēmvuõtt ââ'nned huõl pue'res mie'ldd pirrõõzz puu'ttesvuõđâst.
- Pärnai lij vă'ldd jiijjâs jorddmõ'sše, kulttuu're. Pärnai lij še õõlgtēmvuõtt ci'sttjed jârri juurdid da vuâddjuurdid.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDII

Päärnaiä'sšva'lddnee'kk koontâr

Čõõđtum nee'ttast 10/2020